Šterntal ali Dolina zvezd

Na kraju velikega komunističnega zločina, v Kidričevem, je Branko Cestnik predstavil svoj zadnji roman *Dolina zvezd*

BRANKO CESTNIK MED PREDSTAVITVIJO ROMANA DOLINA ZVEZD / IVO ŽAJDELA

Že nekaj časa je znano, da je Branko Cestnik postal vrhunski slovenski romanopisec. Zelo odmevna sta bila že njegova prva romana *Sonce Petovione* (2019) in *Šesti pečat* (2022). *Dolina zvezd* je tretji del trilogije, ki jo je zastavil z večernico *Pogovori z njo* (2023) in nadaljeval z *Razmikom med žerjavi* (2024).

Enega naših najboljših piscev zgodovinskih romanov še posebej navdihujejo nepovedane vojne zgodbe slovenske preteklosti. Po dveh epskih romanih iz časa prvih kristjanov v rimski Petovioni smo z zadnjo knjigo dobili zaokroženo trilogijo o slovenskih mobilizirancih v nemško vojsko v drugi svetovni vojni. V romanu *Pogovori z njo* se je Jakob Špilek vračal iz pekla v Normandiji, *Razmik med žerjavi* nas je soočil s krvavimi jarki ruske fronte v Ukrajini, *Dolina zvezd* pa spregovori o najbolj perečem in še danes živem povojnem dogajanju doma.

Komunist in smrt

Glavna oseba romana *Dolina zvezd* Cveto Ogorelc se po strašnem zaključku v Budimpešti (roman *Razmik med žerjavi*, 2024) kot pobegli nemški vojak vrne v domovino. Postane partizan, brez omahovanja tudi komunist in član partije. Potem pa se ga dotakne smrt - drugačna od tistih, ki jih je videl ali sam zakrivil. Na pragu večnosti se sooči z lastno krivdo. Avtor je v romanu o prelomnem letu 1945 podaril glas tisočim neslišanim žrtvam kot posameznim individualnim zgodbam. Skozi različne zgodbe krmari med optimizmom in upanjem težko pričakovane svobode, grozo zločinskega revanšizma in zloveščo samoumevnostjo novega komunističnega družbenega ustroja, položeno v koncentracijsko taborišče Strnišče (Šterntal) pri Ptuju in razrešeno na mejah Kozjaka.

MAJDA KLEMENČIČ VODUŠEK, MODERATORKA PREDSTAVITVE, BRANKO CESTNIK IN JANEZ JANŽEKOVIČ, PROFESOR ZGODOVINE S PTUJA, KI SE JE DALEČ NAJBOLJ POSVETIL RAZISKOVANJU KOMUNISTIČNEGA KONCENTRACIJSKEGA TABORIŠČA ŠTERNTAL. / IVO ŽAJDELA

Taborišče Šterntal

V tretjem delu torej zgodbo največjega negativca iz drugega romana spremljamo na domačih tleh. Z njim se podamo v zadnje partizanske akcije v gozdovih Pohorja in Kozjaka. Spoznamo biserne roke partizanske bolničarke v podzemnih bolnicah, se pomešamo med ljudstvo, ki se veseli svobode in novih časov, a se hkrati nanje težko privaja. S Cvetom Ogorelcem, s partizanskim imenom Boris, stopimo med stražarje koncentracijskega taborišča Šterntal, med zgodbe krivih zaradi svojih dejanj in »krivih« zaradi svojih stanj. Z njim obležemo usnjen plašč oznovca, z njim smo ob drobnih dejanjih upora in z njim, ko skozi sneg skupaj z glavno osebo prvega romana stopi na pot odrešitve in pokore. Pred nami je pretresljiv literarni preplet življenjskih zgodb na temelju resničnih in dokumentiranih zgodovinskih dogodkov ter osebnih pričevanj ljudi, ki so zapisano tudi doživeli. Odlikujejo jih vrhunska romaneska zgradba, čustveni svet akterjev in sporočilnost.

Na licu mesta

Branko Cestnik je najnovejši roman *Dolina zvezd* najprej predstavil 22. avgusta v Celju, tisti dan so ga pripeljali iz tiskarne. Naslednji dan ga je predstavil v Kidričevem, prav na mestu, kjer so imeli komunisti po vojni uničevalno koncentracijsko taborišče z imenom Šterntal (Sternthal, nemško poimenovanje Strnišča). Predstavitev je bila blizu njegovega rojstnega kraja in prav na mestu, kjer je stalo taborišče, množična grobišča, povezana z njim, pa so v gozdu v neposredni bližini. Osrednji del romana je postavil prav sem.

Najprej je dejal, da je vesel, da novi roman predstavlja na licu mesta, kjer se dogaja njegovo jedro. Ob pisanju je dal romanu delovni naslov *Dolina zvezd* v prepričanju, da ga bo spremenil. Šterntal, Dolina zvezd, in simbolno, dolina zvezd, simbol tega sveta, *ki je krut in lep. Ko je šlo proti koncu, je pri tem naslovu kar ostalo.* Je konkreten, povezan je s konkretnim krajem, je pesniški in simbolni.

»Na naslovnici je nočno nebo z zvezdami in slak. Ta je povezan z opisom enega najbolj ganljivih prizorov, z opisom grofa, ki so ga z motikami ubili tu na polju. Po enem pričevanju bi lahko to bil baron Lippitt, graščak iz Turnišča pri Ptuju. Ker zgodbe nisem hotel vezati na konkretno ime, sem si lik izmislil, poimenoval sem ga v arnsburški gospod iz Slovenskih goric, ki je med vojno pomagal partizanom, če je bilo potrebno, pa slovenjegoriškim četnikom, pa Nemci so se zatekali k njemu v klet na dobro kapljico.«

Smrt in čudež

Glavna oseba v zadnjem romanu *Dolina zvezd* ni ravno simpatična. Kot da ima tri duše. V romanu *Razmik med žerjavi* je negativec in tam konča skoraj kot derhon, ubija, na koncu se v Sombotelu preobleče v duhovnika, da bi lahko dezertiral iz nemške vojske. »Laže, ima krvave roke in z ruske fronte ima s seboj vrečko zlatih zob, ki jih je izpulil iz ubitih Židov, Rusov, Ukrajincev, vrečko za boljši jutri. Bilo mi je velik problem tega negativca spreobrniti, saj teologija pravi, da hudiča ni možno spreobrniti. Zdaj sem ga imel pred seboj. Kako bi ga lahko spreobrnil? Tako, da sem poiskal v njem nekaj dobrega. On tega ne bo sposoben z razmišljanjem ali molitvijo, ker tega ni imel. Ugotovil sem, da bi lahko bila to velika bližina smrti in čudežna rešitev. To je na začetku romana, ko se ta negativec, morilec, pretvarja. V partizane je šel tudi zato, da se je laže skril pred zločini od prej na ruski fronti. Ko zmrzne in umira, se zaobljubi, da nikomur več ne bo škodil, če bo živel. Te njegove besede so kot sklep in molitev k Bogu, ki ga sicer več ne pozna. Izgleda, da je uslišan.«

Ampak ne čisto

Tako se roman začne. »*Ta človek potem išče dobro in tisti sklep, da ne bo več nekomu škodil*, drži, ampak ne čisto. Tudi v taborišču Šterntal, sem malo romaneskno potvoril resnico. Vhod v taborišče je bil samo eden. Izmislil sem si še enega, stranskega, lovrenška vrata, skozi katera so vozili umrle proti Lovrencu. Pri teh vratih je imel bazo. Delal je izvidništvo, poslušal je župnika, kaj govori pri pridigah, nadziral ljudi in varoval žico od zunaj. Ne sodeluje pri zločinih, jih pa vidi. In straži, po eni strani noče škoditi, po drugi pa drži ljudi za žico. Ima pa, kar je tipično za totalitarne režime, konformizem, se bo malo prepustil, kar bo, pa bo.

Alberto Moravia je leta 1951 napisal veliko kritiko fašizma, ki velja za najboljši italijanski protifašistični roman, naslov ima *Konformist*, nima naslova Grdi fašist, ti so bili na vrhu. Srednji sloj skloni glavo, nima hrbtenice in se ukloni diktatorju zgoraj. Ko diktator upogne hrbtenico tega srednjega sloja, gospodarstvenike, učitelje, ga navadi na konformizem, uklonijo se zaradi neke koristi, dobre plače, strahu, potem lahko vlada.

Nekaj tega konformizma je v glavni osebi mojega romana, ampak ves čas tudi notranji boj. Nekaj bi moral narediti, in ne ve, kaj. Ko je dobil priložnost, je naredil eno veliko junaško dejanje. Iz vrste za streljanje je potegnil eno deklico. Potem pa je spet padel nazaj. Je neulovljiv, takšnega sem ga hotel do konca, ne moreš ga čisto določiti, je ena izgubljena duša v tistem času, odslikava leta 1945.«

IVO ŽAJDELA
ivo.zajdela@druzina.si

› ŽEBLJICO NA GLAVICO

KOT zaveden Slovenec, ki sem protifašizem pil z materinim mlekom, imam že od otroštva izostren občutek za vse, kar je diktatorskega, od fašizma do komunizma in sedaj 'lgtb+izma'. Moji stari starši ter starši so zaradi vseh treh -izmov mnogo pretrpeli. Tata je bil večkrat pred nemškim mitraljezom, mama že na kamionu za Nemčijo ... Izjemno rad sem imel tudi zgodovino, predvsem dogodke v 20. stoletju sem veliko študiral. Zato tudi dobro poznam način vladanja fašistov in mnogo njihovih metod najdem tudi v Golobovi vladi, še posebno pri Robertu Golobu samem. Njegove korenine so zelo drugačne, kot so tiste od večine avtohtonih Vipavcev, in Golob je dokaz, da jabolko ne pade daleč od drevesa. Sicer pa, Golob bo vladal le še dobrega pol leta. No, pa saj ni vladal, večino časa je bil na dopustu, občasno pa pred kamerami neumnosti stresal. Mojstri javnega mnenja že izbirajo naslednika politike »samo da ni Janša«.

DOMOVINA /podjetnik Aleš Štrancar

SPADAM med ljudi, ki menijo, da se o osebnih zadevah ljudi, tudi politikov, ne govori javno. Toda ko oni sami razglašajo svoje osebne zadeve, nam dajo odvezo, da pišemo o njih. Prvi je predsednik vlade. Ta se bo v začetku septembra poročil s svojo dosedanjo spremljevalko. Ne bodoči ženin in ne bodoča nevesta nista ravno zagovornika zakonske zvestobe, a so (jima) izračunali, da jima bo poročni šov prinesel popularnost in zvišal politične rejtinge. To pa nekaj velja. Prav ta »dozirana napoved« poroke dokazuje, da se dobro zaveda, kako slabo mu po katastrofalnem delu vlade kaže na volitvah.

OGNJIŠČE /odgovorni urednik in komentator Božo Rustja